

oudere patiënten geopereerd met even gunstig resultaat. Om een definitief oordeel uit te spreken of dit duurzaam zal zijn, is een langere observatie-tijd noodig. TRENDELENBURG twijfelt er echter niet aan of dit zal wel het geval zijn.

Het bovenstaande is een resumé van een voordracht door TRENDELENBURG gehouden op het Duitsche Chirurgen-Congres in 1889. Niet alle Chirurgen waren zoo enthousiast over de resultaten als de spreker. O. a. deelde HAHN mee, dat hij dezelfde operatie 3 malen had verricht; daarvan genas slechts één patiënt volkomen, bij den tweede was een lichte verbetering opgetreden, terwijl bij den 3den patiënt het resultaat slecht was te noemen. In het laatste geval bestond tevens een pes reflexus; het os naviculare promineerde sterk naar binnen, de binnenzijde van den voet vormde een sterk convexen boog, de buitenzijde een concave. Voor die gevallen schijnt de osteotomie der tibia met redressement niet voldoende; hieraan dient dan nog de operatie van OGSTON toegevoegd te worden. Dr. WOLFF wenscht de osteotomie slechts toegepast te zien in de zwaarste gevallen. Meestal bereikt hij door manueel redressement en waterglasverbanden voldoende resultaten.

DE WAL.

I N G E Z O N D E N.

De Heer M. STRAUB heeft gemeend een handschoen te moeten opnemen, dien ik aan de bacteriologen had toegeworpen. Ik neem aan, dat hij daartoe geroepen was, en ben hem dankbaar voor de wijze, waarop hij die taak heeft vervuld. Vooral om de naïve of, laat ik liever zeggen, royale wijze, waarop hij aan het slot van zijn opstel mededeelt, wat hem eigenlijk zijn veroordeelende critiek heeft in de pen gegeven: het feit namelijk, dat ik een door hem geschreven zin overijld voor onzin heb verklaard. Ik kan niet ontkennen, dat ik die verklaring heb afgelegd, maar mag tot mijn verontschuldiging aanvoeren, dat ik het gedaan heb zoo „suaviter in modo” mogelijk, en er daarom mijn influenza had bijgehaald.

Maar, wanneer de Heer STRAUB meent, dat ik die verklaring overijld heb afgelegd, dan vergist hij zich, want het blijft mijn meening, dat zijn magistrale uitspraak: „Het is het noodlot der sceptici, dat zij onbewezen waarheden in twijfel trekken” 1), door niemand, die logisch denkt, kan worden verdedigd.

En de Heer STRAUB verklaart nog wel, dat hij die zinsnede „niet dan na „rijp overleg” geschreven heeft! Als hij nu nog gezegd had, dat hij er mee bedoelde den referent van het *Tijdschrift* eens een „Seitenhieb” te geven, men zou dan misschien wat minder op fouten in stijl en logica mogen letten; maar nu nog te verklaren „na rijp overleg geschreven” is kras!

1) Brieven uit Parijs. Jaargang 1889, II blz. 709.

Ex ungue leonem.

En wat nu de critiek zelve aangaat, ook daarvoor ben ik den Heer STRAUB dankbaar, die had voor mij heel wat slechter kunnen uitvallen. Gunstig acht ik het althans, dat de Heer STRAUB mij recht laat wedervaren, door aan te voeren: „Prof. F. noemt zelf zijne verklaring der haematocyten als evolutie-„verschijnsel een vermoeden”, en toe te geven, dat ik voor dat vermoeden twee gronden heb, de overeenkomst in vorm tusschen haematocyten en bacteriën, en de noodzakelijkheid van de aanwezigheid van zuurstof. Nu acht de Heer STRAUB die gronden wel zwak, maar hij geeft toch toe, dat het gronden zijn. In mijne „*Grundlagen der Bakteriologie*” heb ik betoogd, dat de hypothese der bacteriologen *geheel* in de lucht zweeft en slechts steunt op de ongemotiveerde aanneming, dat bacteriën actueele bionten zouden zijn, en tot nogtoe heeft niemand dat wederlegd. De Heer STRAUB had nu althans behooren aan te toonen, dat voor die laatste aanneming wel degelijk gronden aanwezig zijn. Nij hij dat niet gedaan heeft, ben ik met mijn twee gronden, al acht de Heer STRAUB die ook zwak, de bacteriologen met hunne ongemotiveerde hypothese toch nog een heel eind vooruit. En mijne hypothese mag gemotiveerd genoemd worden, totdat haar die „zwakke” gronden worden ontnomen — niet door phrases, maar door resultaten van onderzoekingen — of tot de bacteriologische hypothese werkelijk zal bewezen zijn.

Het is nu wel zeer gemakkelijk, om precies te doen, alsof die bacteriologische hypothese geen bewijs zou behoeven, maar dat gaat slechts zóó lang goed, tot het ontbreken van bewijzen is opgemerkt.

Het heeft er wel iets van, alsof de Heer STRAUB, terwijl hij mij schijnt aan te vallen, mij inderdaad wil helpen. Immers hij wijst er op hoe het „talrijke „volk der bacteriologen” zich wel heeft geworpen op de phagocytose, maar van de haematocyten geen notitie heeft genomen. Wat kan dat nu bewijzen? Kennelijk wil de Heer STRAUB daarmee zeggen, dat de ontdekking der haematocyten geen waarde heeft. Maar zijn gedachtengang is hier weer even onlogisch als het voorbeeld onhandig gekozen is. Want de phagocytose, waarvan men wel notitie genomen heeft, is gebleken een illusie te zijn. De eenige conclusie, die hieruit kan worden getrokken, is dus, dat de bacteriologen niet bij intuïtie weten wat belangrijk worden kan, wat niet. Maar even goed als de phagocytose, waarvan zij goede verwachting hadden, niet belangrijk is, bestaat de mogelijkheid, dat de haematocyten, waarvan zij geen notitie willen nemen, wél belangrijk worden zal.

Nu moet ik hier den Heer STRAUB toegeven, dat zijn verwijt, dat men voor de haematocyten geen belangstelling getoond heeft, m. a. w. dat ik daarmee geen succes gehad heb, mij wel treft. Maar dat is geen argument, hoogstens een persoonlijke krenking. En ronduit gezegd had ik van den Heer STRAUB, die zich als woordvoerder der bacteriologen opwerpt, een minder kleine opvatting verwacht. Of ik succes heb of niet, is een zaak van ondergeschikt belang, maar als ik *toch* gelijk heb in mijn vermoeden, dat die vorming van haematocyten een belangrijk verschijnsel is, wat de Heer STRAUB toch niet weten kan, kan het succes der bacteriologie er ook bij in het spel zijn, en in dat geval zou hij het *toch* moeten betreuren, dat men die haematocyten in de geboorte had verstikt. Als men mij er geheel alleen voor laat zitten, bestaat er veel

kans, dat dit laatste het geval is, want de ontwikkeling eener hypothese tot theorie eischt den arbeid òf van een genie, òf van een aantal medewerkers. En juist daarom betreur ik het, dat men, uit vrees, dat het heilig huisje gevaar zou kunnen loopen, van die haematocyten niets weten wil, en ik doe dat vooral, omdat ik overtuigd ben, dat de grondslagen der tegenwoordige bacteriologie ondeugdelijk zijn.

Niemand zal ontkennen, dat de bacteriën thans een groote rol spelen en veel verklaren wat vroeger onverklaard was. Maar zou dat ook het geval zijn, indien men, toen ze ontdekt werden, ze stelselmatig had geïgnoreerd? Immers neen, dan zou die ontdekking wel weer spoedig zijn vergeten. Men had dan met zekere „Schadenfreude” EHRENBERG of DAVAINÉ of wien ook kunnen toevoegen: van uwe ontdekking wordt geen notitie genomen! maar au fond zou de wetenschap er het meeste bij hebben geleden. Men versta mij wel. Ik beweere niet, dat de ontdekking der haematocyten een zoo groote beteekenis *moet* hebben, maar uitgesloten is die mogelijkheid toch niet en, ik heb dat veel jaren betoogd, de bacteriologie is op een verkeerden weg. Alles wat ik verlang is, dat men onderzoekte en niet, zooals de Heer STRAUB doet, de haematocyten met phrases veroordeelt of ze zich van den hals schuift door de bewering: het is een chemisch verschijnsel en heeft als zoodanig geen aanspraak op de belangstelling van biologen! biologen par excellence, omdat ze precies weten wat leven is en leven niets met scheikunde te maken heeft!

Ik zou aan het geschrift van den Heer STRAUB nog meerdere wapenen ter mijner verdediging kunnen ontleenen; ik zou b.v. waar hij verklaart, dat evolutie moet blijken uit stofwisseling en reproductie, kunnen concludeeren, dat hij hier het oog heeft op de plasmodiën der malaria, doch ik geloof, dat het medegedeelde voldoende zal zijn om in het licht te stellen, dat de Heer STRAUB de specialiteit, die hij tot nog toe nagenoeg uitsluitend heeft getoond te beoefenen, de polemiserende bacteriologie, niet altijd tot eigen voordeel beoefent. Hij heeft mij daartoe gedwongen en zal de eerste zijn om te erkennen, dat, wie kaatst den bal moet verwachten.

Slechts een opmerking nog! De Heer STRAUB, ofschoon hij het niet met ronde woorden zegt, doet het voorkomen, alsof de bewering van DIDDENS, door hem geciteerd, dat bij 100° zich onmiddellijk haematocyten zouden vormen, afdoende zou zijn om mijn hypothese te weerleggen. Ik heb, toen ik van de onderzoekingen van DIDDENS hier een kort verslag gaf, van die bewering geen melding gemaakt, omdat ik de juistheid van deze waarneming betwijfel. Voor hem die meenen mocht, dat hier bij mij petitio principii in het spel is, verwijs ik naar mijn *Untersuchungen über Heterogenese*, Heft III, waar ik heb medegedeeld, dat dergelijke producten zich zelfs in den Papynschen pot bij 2 en meer atmosferen *kunnen* vormen.

Groningen, 14 April 1890.

A. P. FOKKER.

